

УДК 378.146

Г. Є. Павлова,

д. е. н., професор, декан факультету обліку і фінансів,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1400-7348>

С. М. Халатур,

д. е. н., професор, завідувач кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8331-3341>

Ю. В. Масюк,

к. е. н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6339-3011>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.15.16

РОЗВИТОК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

H. Pavlova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Accounting and Finance,
Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine

S. Khalatur,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department Finance, Banking
and Insurance, Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine

Iu. Masiuk,

PhD in Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Banking
and Insurance, Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine

DEVELOPMENT OF RESEARCH COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE CONTEXT OF PREPARATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Константовано, що науково-дослідна робота (НДР) здобувачів вищої освіти відіграє ключову роль у професійній підготовці, оскільки сприяє формуванню критичного мислення, аналітичних здібностей, дослідницьких навичок і самостійності. Водночас, ефективна організація НДР потребує вдосконалення відповідно до сучасних вимог освітнього процесу та потреб ринку праці. В умовах стрімких змін у науці, технологіях та освіті зростає потреба у фахівцях, здатних генерувати нові знання, вирішувати нестандартні завдання, працювати з великими обсягами інформації та впроваджувати інновації. Це робить удосконалення організації науково-дослідної діяльності важливою складовою підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Зауважено, що система організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти складалася поступово, спираючись на активний розвиток наукової роботи у закладах вищої освіти та посилення співпраці з загальноосвітніми навчальними закладами. Вона частково виконувала роль засобу вдосконалення освітнього процесу, сприяла формуванню дослідницьких якостей у них і підвищенню рівня їхньої професійної підготовки.

Встановлено, що залучення студентів до наукової роботи позитивно впливає на освітній процес: з'являються нові формати проведення практичних і семінарських занять, поглиблюється зміст навчання, урізноманітнюються методи пізнавальної діяльності.

Узагальнено, що наукові дослідження дозволяють дійти висновку, що відчутного прогресу можна досягти за умови цілеспрямованої трансформації змісту та методів викладання, зокрема фахових дисциплін, з опорою на особистісно-діяльнісний підхід до навчання. До ключових чинників позитивних змін у цьому напрямі варто віднести впровадження проблемного навчання, активну взаємодію між викладачем і здобувачем завдяки діалогічному характеру освітнього процесу, а також раціональне поєднання різних форм навчальної діяльності.

Доведено, що правильно організована науково-дослідницька діяльність є ключовим фактором підвищення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Вона сприяє індивідуалізації освітнього процесу, забезпечує реалізацію особистісно орієнтованого підходу, розширює знання, формує необхідні вміння й навички, а також розвиває ініціативність, пізнавальний інтерес, творче мислення та мотивує здобувачів вищої освіти до самостійного дослідження й пізнання.

It is stated that research work (RW) of higher education students plays a key role in professional training, as it contributes to the formation of critical thinking, analytical abilities, research skills and independence. At the same time, the effective organization of research and development needs to be improved in line with the modern requirements of the educational process and the needs of the labor market. In the context of rapid changes in science, technology and education, there is a growing need for specialists capable of generating new knowledge, solving non-standard tasks, working with large amounts of information and implementing innovations. This makes improving the organization of research activities an important component of training a competitive specialist.

It is noted that the system of organization of research activities of higher education students was formed gradually, based on the active development of research work in higher education institutions and strengthening of cooperation with general education institutions. It partially served as a means of improving the educational process, contributed to the formation of research skills and enhanced their professional training.

It has been established that the involvement of students in scientific work has a positive impact on the educational process: new formats of practical and seminar classes appear, the content of training is deepened, and methods of cognitive activity are diversified.

In summary, scientific research suggests that tangible progress can be achieved through targeted transformation of the content and methods of teaching, in particular professional disciplines, based on a personalized and active approach to learning. The key factors of positive changes in this area include the introduction of problem-based learning, active interaction between the teacher and the student due to the dialogic nature of the educational process, and a rational combination of different forms of learning activities.

It is proved that properly organized research activity is a key factor in improving the quality of professional training of future specialists. It contributes to the individualization of the educational process, ensures the implementation of a personality-oriented approach, expands knowledge, forms the necessary skills, and develops initiative, cognitive interest, creative thinking, and motivates higher education students to independent research and cognition.

Ключові слова: розвиток, науково-дослідна компетентність, здобувач вищої освіти, підготовка, професійна діяльність.

Key words: development, research competence, higher education student, training, professional activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із ключових напрямів вищої освіти є формування у майбутнього фахівця здатності до безперервного самонавчання, особистісного й професійного зростання протягом усього трудового шляху. У зв'язку з цим, під час навчання у закладі вищої освіти здобувач має опанувати вміння визначати мету наукового дослідження, формулювати його проблематику, здійснювати аналіз можливих способів розв'я-

зання поставлених завдань і знаходити найефективніші рішення. Науково-дослідна робота (НДР) здобувачів вищої освіти відіграє ключову роль у професійній підготовці, оскільки сприяє формуванню критичного мислення, аналітичних здібностей, дослідницьких навичок і самостійності. Водночас, ефективна організація НДР потребує вдосконалення відповідно до сучасних вимог освітнього процесу та потреб ринку праці. В умовах стрімких змін у науці,

Таблиця 1. Напрями, форми та методи науково-дослідної роботи студентів у ЗВО

№ п/п	РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ Напрямок роботи	ПЕРШИЙ (БАКАЛАВРСЬКИЙ) РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	ДРУГИЙ (МАГІСТЕРСЬКИЙ) РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	ТРЕТІЙ (НАУКОВИЙ) РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ
1.	Пошукова та творча робота	Виступи з інформацією на семінарських заняттях, оволодіння змістом окремих розділів (тем) дисциплін, підготовка рефератів		
2	Пошуково-дослідна робота	Участь у роботі наукових конференцій, участь у роботі наукового гуртка, участь у олімпіадах, написання курсових та дипломних робіт.		
3	Науково-дослідна робота		Цілеспрямоване оволодіння методикою та технікою наукового дослідження (огляд наукових джерел, постановка експерименту), участь у конкурсах наукових робіт, проведення експериментального дослідження, участь у науково-дослідних проектах	

технологіях та освіті зростає потреба у фахівцях, здатних генерувати нові знання, вирішувати нестандартні завдання, працювати з великими обсягами інформації та впроваджувати інновації. Це робить удосконалення організації науково-дослідної діяльності важливою складовою підготовки конкурентоспроможного фахівця.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Огляд сучасних наукових досліджень і публікацій свідчить, що науковці приділяють увагу вивченню форм і методів діяльності видатних педагогів і науковців ХІХ-ХХ століть. У своїх роботах вони підкреслюють, що в освітній процес у вищій школі впроваджувалися елементи науково-дослідної діяльності, які сприяли формуванню інтелектуального та креативного мислення студентів. Серед них — такі методи, як "елементи бесіди", "короткі диспути", "діалоги під час лекцій", "осмислене повторення", "робота з науковими джерелами", "репетиції", "співбесіди", "наукові обговорення" та інші. Слід відзначити, що на сучасному етапі система вищої освіти приділяє значну увагу підготовці майбутніх науковців. Провідні педагоги минулого — І. Галятовський, І. Гізель, П. Гулак-Артемівський, М. Максимович, О. Потебня, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, І. Срезневський — вважали науково-дослідну діяльність важливою умовою формування кваліфікованого фахівця, становлення молоді як дослідників та розвитку наукового мислення. У радянський період, зокрема в Україні, організація студентських наукових досліджень розпочалася у 1930-х роках, проте до початку 1950-х років вона не мала чіткої системи й характеризувалася спонтанністю. У бібліотечних архівах ук-

раїнських університетів зберігаються документи, які відображають етапи розвитку наукової діяльності у вищій школі, зокрема звітність про дослідницьку роботу студентів, аспірантів і докторантів. [2]. Отже, система організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти складалася поступово, спираючись на активний розвиток наукової роботи у закладах вищої освіти та посилення співпраці з загальноосвітніми навчальними закладами. Вона частково виконувала роль засобу вдосконалення освітнього процесу, сприяла формуванню дослідницьких якостей у них і підвищенню рівня їхньої професійної підготовки.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Підготовка наукової статті стимулює до аналізу та обґрунтування ефективних підходів до поліпшення організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти в умовах їхньої фахової підготовки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-дослідна діяльність здобувачів вищої освіти в Україні виступає одним із ключових чинників забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих фахівців відповідного напрямку. Вона суттєво сприяє розвитку їхньої самостійності та активної позиції.

Встановлено, що залучення студентів до наукової роботи позитивно впливає на освітній процес: з'являються нові формати проведення практичних і семінарських занять, поглиблюється зміст навчання, урізноманітнюються методи пізнавальної діяльності.

Разом із тим варто визнати, що більшість здобувачів починають займатися наукою лише на третьому або четвертому курсі. Як підкрес-

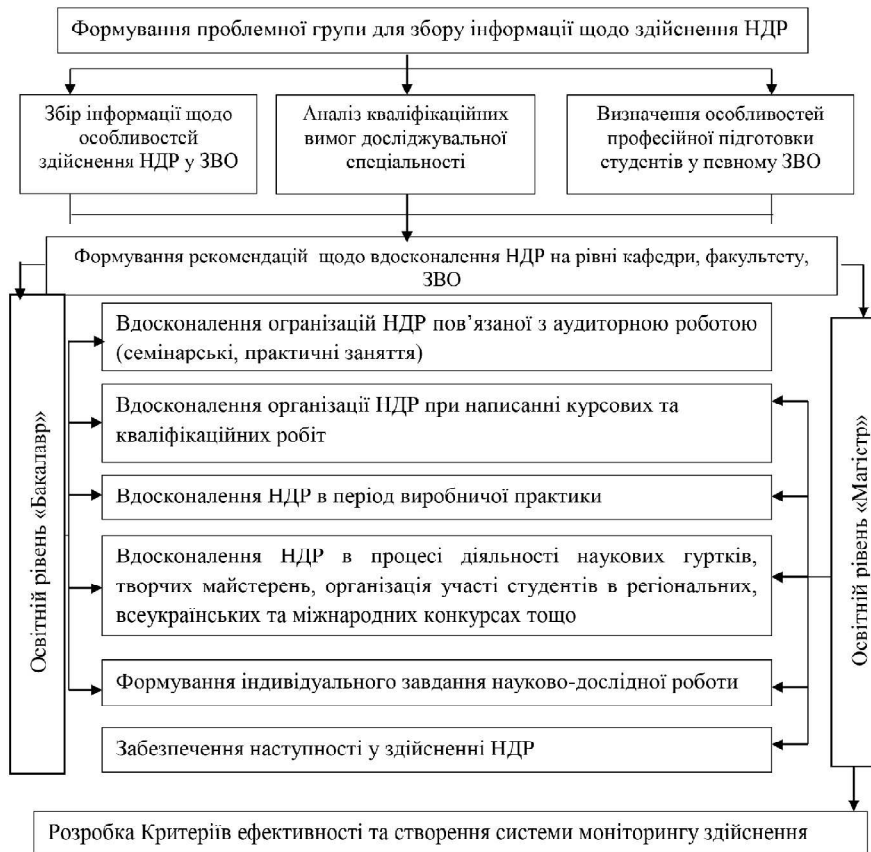

Рис. 1. Етапи вдосконалення організації науково-дослідної роботи

люють Альошкіна Л. П., Новак І. М. [1], мотивація до участі в дослідженнях залишається недостатньою, а за Андрійчук В. Г. — тематика робіт не завжди має зв'язок із майбутньою професійною сферою. Крім того, відчувається загалом низький рівень ініціативності з боку самих здобувачів у цьому напрямі [2].

Аналіз узагальнених наукових досліджень дозволяє дійти висновку, що відчутного прогресу можна досягти за умови цілеспрямованої трансформації змісту та методів викладання, зокрема фахових дисциплін, з опорою на особистісно-діяльнісний підхід до навчання. До ключових чинників позитивних змін у цьому напрямі варто віднести впровадження проблемного навчання, активну взаємодію між викладачем і здобувачем завдяки діалогічному характеру освітнього процесу, а також раціональне поєднання різних форм навчальної діяльності.

На нашу думку, особливо актуальним є питання підготовки здобувачів до науково-дослідної діяльності, яка має розпочинатися вже з першого курсу. При цьому необхідно застосовувати диференційований підхід і реалізовувати чітко сформульовану стратегічну модель, яку ми пропонуємо далі в таблиці 1.

Результативність науково-дослідної діяльності студентів значною мірою зумовлена узгодженістю всіх складових системи їхньої професійної підготовки, а також рівнем сформованості мотиваційної сфери. Важливу роль у цьому відіграє популяризація наукової діяльності серед студентства та стимулювання їх до участі в різних формах дослідницької роботи [5].

Готовність до наукового дослідження включає такі ключові компоненти, як знання, практичні навички, креативність і внутрішнє прагнення до пізнання. При цьому рівень цієї готовності не є сталим і визначеним, адже значною мірою залежить від індивідуальних особливостей особистості — природних здібностей, інтересів, інтелектуального потенціалу та схильностей.

Науково-дослідна діяльність здобувачів вищої освіти у позанавчальний час є логічним продовженням їхньої фахової підготовки та важливим інструментом розвитку творчого потенціалу обдарованої молоді, сприяючи її самореалізації. Досвід показує, що така діяльність не лише формує мотиваційно-ціннісну сферу особистості здобувача, а й підвищує його навчальну активність.

Серед основних форм організації наукової роботи поза межами аудиторій у закладах вищої освіти можна виокремити творчі об'єднання, проблемні групи, наукові гуртки, дискусійні клуби, лабораторії, наукові семінари та конференції. Частина здобувачів вищої освіти ще зі школи має досвід участі в предметних гуртках, головним завданням яких є ознайомлення з актуальними науковими досягненнями, поглиблене опрацювання окремих тем навчальної дисципліни та розвиток дослідницьких навичок і творчого мислення. Старшокурсники, у свою чергу, зосереджуються на критичному осмисленні наукових джерел, зборі та аналізі емпіричних даних, а також на оволодінні основами наукової методології.

На сьогодні стає очевидним, що позааудиторна наукова діяльність має базуватися на диференційованому підході, що дозволяє приділяти особливу увагу здобувачам з вираженими науковими здібностями та прагненням до інтелектуального розвитку. У той же час важливою функцією викладачів закладів вищої освіти є створення ефективної системи стимулювання, яка б залучала до наукової роботи якомога ширше коло здобувачів [4].

Таким чином, правильно організована науково-дослідницька діяльність є ключовим фактором підвищення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Вона сприяє індивідуалізації освітнього процесу, забезпечує реалізацію особистісно орієнтованого підходу, розширює знання, формує необхідні вміння й навички, а також розвиває ініціативність, пізнавальний інтерес, творче мислення та мотивує здобувачів вищої освіти до самостійного дослідження й пізнання.

До того ж організація науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти протягом усього періоду навчання має базуватися на засадах системного методологічного підходу. Його сутність полягає у забезпеченні взаємозв'язку між навчальними планами спеціальності та погодженістю вимог різних кафедр — гуманітарного, природничо-наукового, економічного та фахового спрямування — щодо організації дослідницької роботи здобувачів.

Водночас доцільно розглядати функціонально-структурну модель удосконалення науково-дослідної діяльності, яка охоплює весь період професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, що наведено на рисунку 1.

Згідно з наведеною схемою вдосконалення організації науково-дослідної діяльності як складової професійної підготовки у закладі вищої освіти, передбачається створення спеціалізованої проблемної групи. Основне завдання цієї групи полягає у зборі та системному аналізі даних щодо специфіки проведення наукових досліджень здобувачами на всіх кафедрах, які беруть участь у підготовці фахівців певного профілю.

Для здобувачів освітнього рівня "магістр" ключовим завданням у контексті вдосконалення організації науково-дослідної діяльності є забезпечення її послідовності та узгодженості. Це означає, що має бути збережено логічний зв'язок між етапами навчання на рівнях "бакалавр" і "магістр". Такий підхід сприяє реалізації системності в підготовці фахівців, що є однією з базових засад вищої освіти [4].

З метою підвищення ефективності організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти запропоновано реалізацію низки заходів:

1. Оптимізувати методичне забезпечення студентської науково-дослідної діяльності шляхом узгодження її мети, завдань, форм, змісту та вимог з урахуванням специфіки професійної підготовки на кафедрах, які беруть участь в освітньому процесі за відповідною спеціальністю.

2. Сформулювати єдині показники та критерії оцінювання результативності науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти.

3. Організувати підготовку науково-педагогічних працівників до ефективного керівництва студентськими дослідженнями через проведення методологічних семінарів, консультацій, конкурсів та інших форм професійного розвитку.

4. Створити систему моніторингу якості студентської наукової роботи з можливістю подальшого коригування методичних матеріалів на основі аналізу виявлених недоліків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розвиток науково-дослідної компетентності здобувачів вищої освіти відіграє ключову роль у їх професійному становленні, оскільки сприяє вдосконаленню навичок і формуванню необхідних компетенцій. Науково-дослідна діяльність інтегрована в освітні програми та є обов'язковим елемен-

том навчального процесу. Крім того, дослідницька робота, яку здобувачі виконують у позааудиторний час разом із науково-педагогічними працівниками, сприяє їхньому всебічному розвитку й набуттю практичного досвіду.

Ефективна організація цього процесу потребує поетапного підходу: від визначення дослідницької проблематики та вибору теми, що має тісний зв'язок з навчальними дисциплінами, — до встановлення термінів проведення дослідження й підсумкової участі у науковій конференції. Активне залучення здобувачів вищої освіти до наукової діяльності позитивно впливає на якість їхньої фахової підготовки, розвиває здатність до постійного самовдосконалення та формує уміння впроваджувати сучасні науково-технічні досягнення у майбутню професійну діяльність.

Література:

1. Альошкіна Л. П., Новак І. М. Особливості організації та перспективи розвитку науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти у вітчизняних закладах вищої освіти. Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8674> (дата звернення: 10.07. 2025).

2. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. Економіка агропромислового комплексу. 2016. № 7. С. 87—94.

3. Про вищу освіту: Закон України: від 01.07.2014, № 1556-VII (зі змінами). Законодавство України / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 16.07.2025).

4. Павлова Г.Є., Масюк Ю.В. Інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи здобувачів економічних спеціальностей / Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки" Випуск 3 (95) / 2025. С. 129—134.

5. Тулайдан В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Ужгород: ДВНЗ Ужгород. Нац. ун-т, 2017. 105 с.

References:

1. Aloskina, L. P. & Novak, I. M. (2021), "Peculiarities of the organization and prospects for the development of scientific research work of students of higher education in domestic institutions of higher education", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8674> (Accessed 16 July 2025).

2. Andriychuk, V. G. (2016), "An essential aspect of the methodology of scientific research", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 7, pp. 87—94.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On higher education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Accessed 16 July 2025).

4. Pavlova, H.E. and Masyuk, J.V. (2025), Information support of research work of applicants for economic specialties "", *International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*, vol. 3 (95), pp. 129—134

5. Tulaidan, V. (2017), *Osnovy naukovykh doslidzhen*, [Fundamentals of scientific research], DVNZ Nats. un-t, Uzhhorod, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2025 р.

Передплатний індекс: 23892

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292